

~~2012~~

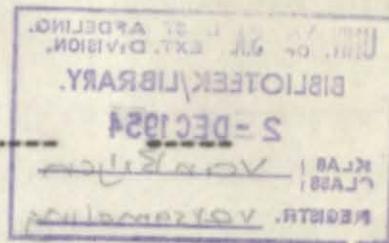
I N D U M I

Mnr. H.J. van Rensburg
(Boer)

bladsye:
775 - 792984

Mnr. G.T.F. Schwellnus
(Sendeling)

792 - 814

~~SECRET~~

LIBRARY

REF ID: A77
B22007 - 877

MR. L.H. VAN DER HORST
(5001)

MS - 877

MR. H.J. GODEFRIEDE
(5001)

LIB. OF THE ST. AFDELING.
LIB. OF THE EXT. DIVISION.
BIBLIOTEK/LIBRARY.
2-DEC-1954
KLAS (CLASS)
VAN BILJCH
REGISTR. VERSAMALING

LYDENBURG 21 AUGUSTUS, 1930.

NATURELLE EKONOMIESE KOMMISSIE.TIENDE OPENBARE SITTING.AAHRSIG:

DR. J.H. Holloway (Voorsitter--)
 Majoor R.W. Anderson. Dr. A.W. Roberts.
 Menseer F.A.W. Lucas K.R. Senator P.W. LeRoux van Niekerk.
 Menseer A.M. Mostert. Dr. H.C.M. Fourie.

Menseer C. P. Faye (Sekretaris)

HEKKER MARTINUS JOHANNES VAN REENSBURG (OPGEROEP
EN ONDAVRA.)

VOORSITTER: Wat is die gewone vorm van kontrak of akkoord tusse die boere en die woonkaffers in hierdie distrik?--
 Dit is verskillend. Party boere maak skrifte-like kontrakte met hul woonvolk, maar ek persoonlik gee vir my volk 'n woonpas en dit dien dan tegelykertyd as kontrak, dat hy op my plaas woon en dat hy voldoende grond kry, en dat hy van tyd tot tyd, wanneer ek hom nodig het vir my sal werk; en hy en sy familie sal verplig wees om vir my onder die omstandighede te werk. Dit is wat al my volk op my plaas het. Dit is die kontrak.

Hoeveel grond kry U volk-- dit is grond onder water?--My volk kry twee morge grond met hul familie; en dan kry hul bowendien droë lande, net soveel as hul kan bewerk.

Hoeveel kan hul bewerk?-- As hul droë lande het, dan kan party van hul 10 morge ploeg.

En wat is die minste?-- Twee of drie morge droë lande. Dit is by die ander lande wat hul kry, die lande onder water.

Het hul vee?--Ja, baie van hul het.

Het U enige beperking wat die manhou van vee betref?--Nee, hul hou net so veel aan as wat hul het.

Kan U ons enig idee gee wat hul het?-- Ek het 10 woon volk op my plaas en hul het 250 stuk groot vee. Ek sput die vee vir hul. Dit is buite donkies. Hul het ontrent 60 donkie

ook en 400 stuk klein vee. Dit is wat die skaap inspekteur vir my gesê het.

En U spuit die vee in teen milt-siekte; is dit op U sie onkoste? -- Ja, op my eie onkoste.

Is daar enige beperking op die gebruik van grond onder water? -- Ja, ek gesê hul nie meer nie as twee morgs. Dit is buite die lande op die rivier wat ook onder water is; dit is spesiale lande waar ek nie ~~gras~~^{koring} saai nie. Ek is in die geleentheid om dit te doen, maar die meeste boere kan dit nie doen nie, maar ek my mielie en koring lande afsonderlik. Hul kan doen daar wat hul wil.

Kan hul die lande ook in die winter gebruik? -- Ja, maar hul doen dit glad nie.

Is dit omdat hul nie gewend is om koring te saai? -- Ja, ek ween dat dit die rede mag wees.

Wie betaal die opgaaf vir die naturelle? -- Ek doen dit self vir my eie volk.

Het U dit altyd gedoen? -- Nie, van tevore het ek dit nie gedoen nie, maar ek het gevond dat hul altyd by my gekom het om geld teleen wanneer hul opgaaf het moet betaal. Hul het ook mielies van my gekoen, maar dit het later vir my geblyk dat ek kry my mielies nie terug nie, en toen het ek besluit die belasting maar self te betaal. Voordat die belasting verminder was het hul £2 of £3 betaal vir hul vrouens, maar ek betaal maar net £1 vir hul.

Is daar skaarsste van woonvolk? Nie by my nie.

Naar oor die algemeen is daar skaarsste? -- Daar is mense wat klag dat hul nie volk het nie, maar ek kan maar net allenig se, dat daar by my op my plaas nie skaarsste is nie. Dit is nie my ondervinding nie.

Waerom neen U dat ~~nie~~ daar skaarsste is by die ander boere -- ween U dat hul misskien nie goeie kondisies

gee nie?--Ek denk dat dit waarskynlik so is, of anders omdat hul nie voldoende lande kan gee nie.

Die wat volop grond vir die naturelle kan gee kry volop werkvolk?-- Ja, dit is my ondervinding.

En die ander is kort?--Ek meen so.

Vind U dat hul weg bly van boere wat hul nie goed behandel nie?-- Ek weet van straf boere van wie die volk weg getrek het, maar hul het gou ander gekry.

Hul ontwyk nie die boere nie wat slechte naam het?-- Nee, die hoofsaak is dat die grond goed is.

Het U moeilikheid met jong kaffertjies?--Ja, baie. Ek het nie 'n enkel jong kaffertjie op my plaas. Die vee wagters moet ek huur. Die jong kaffertjies loop weg, en dit het gebeur dat ek tot drie maal toe een het laat yang en sy pa het hom byna dood geslaan; hy het hom so geslaan dat ek hom het moet stop. Ons ken hul almal. Ons weet dat die ouders vir hul se hul moet dit of dat doen, maar hul doen dit nie. Ons het baie moeilikheid met hul gehad, maar dit help nie-- hul loop weg dorp toe en ons siet hul nie meer nie.

Waar gaan hul?--Hul gaan meestal na die myne.

Na die goud myne?--Nee, hier gaan hul meestal na die asbestos myne. Vir 'n paar jaar lang het hul 400 of 500 gehad. Hul het die kaffertjies aangelok met lekker goed en dan gaan hul myne toe.

Is dit die aantrekkelikheid van die dorpe wat hul laat wegloop?-- Ja, ek skryf dit meestal daaroor toe.

En die aantrekkelikheid om daar te woon?--Ja,

Hier is aan ons meegedeel dat boere akkoorde maak met die woonkaffer waaronder daardie kaffer alleen sal moet werk vir drie maande, maar voordat dit veel verder is word die drie maande twaalf maande en dan moet sy vrou en my kinders

ook werk. Vind U dat dit die toestand is in hierdie distrik? Ek denk so. As ons woonkaffers so almal op die ticket sistem werk, en hué moet 90 dae werk, dan sal soms 'n jaar omgaan voordat die jaar uitgewerk is. Jy moet soveel aanhou om die average op te werk. As jy 10 woonkaffers aanhou, dan het jy maar net 'n gemiddelde van 6 wat altyd werk. Ek het nou 'n geval gehad van 'n jong wat weggegaan het en later het hy terug gekom en hy het gevra om sy notice van drie maande uit te werk. Ek het vir hom gesê "jy kan begin op die late Julie en na drie maande kan jy gaan", maar hy het gesê "nee, hy wil 'n ticket he". Wel, ek het vir hom uitgele dat hy dan baie langer sal moet werk; in plass van drie maande sal dit byna vier maande wees; wel die gevolg was dat hy drie maande en 16 dae moet werk.

Hoor U dat daar boere is wat nie woord hou nie met hul kaffers?--Nie so ver as ek weet nie.

As hul dit sou doen, sou hul dan werkvolk kan kry?-- As jy hier vir die volk iets beloof, dan moet jy jou belofte uitvoer, en as jy dit nie doen nie dan sal jy niets gesan kry nie. Ek beloof hul dat as hul iets verkeerds doen dan sal ek hul met slage straf, en ek doen dit.

As die straf billik is meak die kaffer nie beswaar nie?--Hy weet dat hy dit verdien het.

MEERER LEROUX VAN NIEENRUK: Maar wat hul hier vir ons gesê het is dat die boer die kaffer 'n seker kontrak beloof en dan breek hul dit; is dit so?-- Nie dat ek weet.

VOORSITTER: Kom dit voor in biesondere gevalle dat die boere die kaffers nie goed behandel nie?-- Nie dat ek van weet nie. Daar is mense wat minder woonvolk het, maar ek skryf dit toe daaraan dat hul nie in net, maar

U gee die volk seker kos?--Ja, wanneer hul werk.

Wat mask hul met hul sie koring?--Hul gebruik dit en hul verkoop dit.

En met die geld koop hul meer beeste?--Ja, my volk het vir my selfs geld gegee om op die vendusie vee vir hul te gaan koop. Dit is hul gewoonte.

Dan in ander woorde kan U met vrymoeidigheid se dat die kaffers goed sangaan?-- Wel, my kaffers gaan aan.

Denk U hul sal so'n goed bestaan kan maak in hul sie reserve?-- Nee, om rede dat die kaffers van die lokasie selfs by my kom woon. Hul het van Steelpoort gekom. Dit is onmoontlik dat hul daar so'n bestaan kan maak.

Wie ploeg, U of hul?--Sommige het hul eie osse, maar hul vat tog maar my ploeg en my osse. Ek gee hul een span osse die droog lande te ploeg, maar hul het hul eie ook.

U se U gee hul twee morgé onder water; wat sal die waarde wees van die produkte wat hul opbreng?-- Dit sal ongeveer 600 tot 700 sakke wees; deur die jaar. My waes ry hul.

Wat is die gemiddelde waarde van daardie koring?-- Nielies kan ons reken op tien shilling per sak.

Omtrent £350?--Ja. Meer of min dit.

En die loon wat die kaffers verdien is £90 in die jaar; is dit so; dit is 'n verlies vir U van £260 per jaar?--Ja.

Het U dit uitgereken?--Ja, ek het dit so uitgewerk.

Nietteenstaande dat U nog U veld en houd en ander dinge op die plaas verloor?--Die geval is so met my, dat ek self vir my eie vee weiveld moet huur. Ek het 'n plaas ander-kant myne vir my beeste moet huur, omdat my volk se vee daar op my plaas rondloop. Dit was nodig om dit te doen..

Hoe groot is U plaas?-- My sie plaas-- 1300 morg.

Hoeveel vee het U self?--Omrent 400 stuk.

Dus het die kaffers meer as U self het?--Ja.

Het hul baje meer?--Ja, seker; baje meer.

As U die arbeids waarde van die kaffers skat op £90-- op welke basis is dit?-- Ek het van die 10 kaffers gemiddeld 6 tegelyk in my werk die hele jaar deur; dit is £1.10.0 in die maand; dit is hoe ek dit uitwerk.

Die gewoonlike manier waarop die kaffer werk is die ticket sisteem: 'n kaffer kan nie meer werk nie as 90 dae in die jaar; is dit nie so?--Ja, dit is so.

Vir 6 naturelle is dit £90 in die jaar?--Dit is so.

VOORSITTER: Kan U werkvolk kry vir £1.10.0 in die maand sonder iets anders?-- Ja, ek meen so.

Meen U sonder kos...?--Nee, dit is met kos.

Die kos is nie hierby gereken nie?--Nee, dit is nie.

Maar as U werkvolk vir £1.10.0 in die maand huur, voer U dan vir hul met hul familie?--Nee, die familie is nie hier nie.

Dit sal dan jong kaffers wees?--Ja, ongetroude kaffers; hul kom uit Sekukuniland uit om werk te soek.

Hul word alleen gevoer as hul werk?--Ja, dit is so.

MENEER LUCAS: Sou 6 kaffers genoeg wee om al die werk op die plass te doen?-- Nee, ek huur nog daarby. Ek huur gewoonlik 6 daarby wanneer ek hul kan kry. Dit is ook nodig.

MENEER LEROUX VAN HILKERRK: HUUR U hul ook vir £1.10.0 in die maand?--Nee, ek betaal hul ook meer as dit.

Hoe werk hul dan?--Hul werk per maand-- op maand loon.

VOORSITTER: Werk hul nie op tickets nie ?--Nee, ek betaal/hul maestal £1.10.0. per maand.

Per maand van dertig dae?--Per kalender maand.

MENNER MOSTERT: Die gewone manier waarop ons werk is op die 30 dae ticket. Gee U 'n naturel hier huur teen 30/- per maand van 30 dae?-- Nee; ek huur hul nooit op die ticket sisteem nie; ek huur van datum tot datum, per maand.

En U se dat van die 10 boys wat U in u diens het, U meestal 6 tegelykertyd in diens het?--Ja, ek wil nie se dat dit altyd so is, maar dit is die gewone gemiddelde; daar is natuurlik ook tye wanneer ek hul almal gelyk het.

Daarom vra ek vir U kan U hier boys teen 30/- per maand kry?--Ek kan hul nie op die ticket sisteem kry nie. Hul werk gewoonlik maar 26 of 27 dae hier.

Dan sal U kaffers uitkom teen 12 maande op £108 per jaar-- stem U daarmee in?--Ja, dit is omstreng so,

VOORSITTER: U het 10 families op U plaas?--Ja.

En kry U net 6 workvolk uit daardie 10 families?-- Soos ek gesê het-- dit is die gemiddelde. Party maal kry ek 8, en daar is ook ander dae wanneer ek hul almal tegelyk in die werk moet he. Dit gebeur af en toe.

En werk die families dan nie?--Nee, hul werk maar baie min; maar daar is huis-meide en so voort, natuurlik.

Is die huis-meide nie ingeskryf nie?--Nee.

Het U gereeld 'n paar huis-meide in die diens, of is dit ook maar van tyd tot tyd?--Hul wissel om met elkaars.

As die meide oes, skryf U dit dan in?--Nee.

U moet die oes werk ook insluit in die inkomste wat U het van die volk?-- Ja, seker. Dit kom ook in.

MENNER LEROUX VAN NIEKERK: Hoeveel meide gebruik U in die oes-tyd?--Van 10 meide op die plaas het ek party maal maar net drie-- nie meer nie.

Wat is die gemiddelde, kan U dit se?--Ja, ek sou se, dat die meide vir my omstreng 'n maand in die jaar werk.

VOORSITTER: In die oes-tyd, hoeveel sal daar in die werk wees?--So van die 10 dat daar 5 is. Dit is al.

Hoe lang werk hul dan?--Ontrent 2 weke. Ons werk almal met masjinerie en party maal doen hul niks nie. In die koring oes doen hul niks nie; dit is net alleen in die mielies oes dat ek hul so dat hul vir my moet werk; nie anders nie.

U se twee weke-- is dit die gemiddelde?--Ja, dit is. Die posisie met my is dit-- ek saai nie baje mielies nie.

Het U nie ander werk van die meide nie?--Nee. Ek het van elke familie net een maand en een maid. Dit is al.

En wat ontrent die piecesmins?--Nee, ek het nie 'n enkel piecesmin in my diens nie.

MENEER MOSTERT: U reken nu uit, die 10 boys, daar is 6 gemiddeld wat werk deur die jaar?--Ja, dit is so.

Uit die 6 boys, as U hul moet huur teen 30/- per maand, dit is £9 per maand vir die 6; dit sou wees vir 12 maand en nie vir 10 nie, soos ek eers gereken het?--Ja.

Sodat dit uitkom op £108 per jaar?--Ja.

Dan het U buitendien 'n meidjie wat in die huis werk? Ja; die meidjies wissel met elkeaaf.

Wat sou U se dat die meidjie vir U sou word wees-- kan U 'n som noem?-- Ek sou se 10/- in die maand.

Daar is twee van hulle, is daar?-- Ja, twee.

Twee van hul teen 10/- elk-- dit is £1 in die maand, £12 per jaar; dit by die £108 maak £120. Is daar nou enig ander ding wat U daarby kan set; enig ander ding wat U uit hul kry. Nou kom die oes. Kan U se, meer of min, hoeveel shifts U uit die meide kry?--So 5 vir 14 dae.

Dit is dan 90 shifts?--Ja.

Kan U nou se wat die shift word is; sou U kan se, dat elke shift 1/- word is, of meer?--Hoe meer U?

U se daar is gemiddeld vyf wat sal oes vir 14 dae.
Is hul elk £/- word?--Ja, ek meen omstreng dit.

VOORSITTER: Is hul nie meer word nie?--Nee.

MEHEER MOSTERT: Dit is dan £4.10.0; ons sal maar
se £5?--Ja, ons kan dit op daardie syfer sst. Dit is
natuurlik moeilik om presies te se; maar ek reken dit is om-
streng wat hul word is; seker nie meer as dit nie.

U se hul kry minstens 600 tot 700 sakke graan?--
Ja; minstens; dit is wat hul gemiddeld in die jaar kry.

En wat is die Duitse koring word?--Hul plant
mielies onder water; hul plant nie Duitse koring nie.

U se dit is gemiddeld word 10/- per sak?--Ja.

U se van 600 tot 700 sakke; kan ons dit 650 sakke
maak--wat meen U?--Ja, dit is heelmaal op die veilige kant.
Dit sou eerder meer wees as minder.

Dit is £325; en die waarde van die arbeil vir U--
nee wat U hul betaal sou £125 wees. Dit is dan 'n verskil
van £200. Soos ek net nou gesê het. Nu kom die weiveld
vit die beeste. Die weiveld vir beeste op die Hoge Veld is
word 8/-; maar hier haal U vir 2/- of 3/-?-- Dit is 3/-.
Dit is wat hul aan die Kompanies betaal in hier die distrikte.

MEHEER LEROUX VAN NIEKERK: Wat betaal U?--Ek betaal
£50 vir die weiveld wat ek moet haal vir my beeste.

MEHEER MOSTERT: En as dit nie vir die kaffer was
nie.....?-- Dan sou ek dit glad nie nodig het nie.

Meen U dat die £50 wat U nou betaal vir weiveld
ook op die arbeids koste behoor te val?-- Ja.

Dit kom by wat U verlies?--Ja, dit is so.

Dan is dit £250. Maar as ons dit op die ander
manier wat, wat hul chargeer vir 'n bees, dan kom dit op
beide meer uit. Wat hul chargeer is 3/- in die maand-- is
dit nie so nie?--Nee, dit is nie in die maand nie; wat hul
chargeer is 3/- in die jaar.

Hoeveel betaal hul vir kleinvee op Kompanies' place
of kompanies' place betaal hal vir kleinvee 1/- per kop. En
op Regerings place betaal hul drie pens. Vir groot vee
op Kompanies' place 3/-, en op Regerings place 6d. Vir
klein vee op Kompanies' place 1/- per kop en op Regerings
place 3d. Donkeys is ingesluit onder die groot vee.

WENNER LEROUX VAN NIEKERK: Daarby moet ook nog kom
die pas geld wat U betaal? --Ja; ek betaal £10 in die jaar.

En dan die ent-stof vir die vee? --Nee, daar betaal
ons nie voor nie; ons kry dit vry van die Regering.

Staat U onder verpligte dipping? --Nee.

Is daar nog ander uitgawe? --Wel, as ons dit net moet
uitekken; nou en dan kry hy dit of dat van my -- nou en dan
kry hy 'n ou broek, of 'n ou hemp en so voort; maar dit sou
moeilik wees om in geldswaarde te se op hoeveel dit sou uitkom.

VOORSITTER: Maar die kos wat hul kry, wat sou die
waarde wees daarvan? -- Ek gebruik gewoonlik 120 tot 150 sakke
mielies; en dit eet my woonkaffers saam met my 5 huur kaffers.
Dit eet hul saam op. In verhouding moet ek se, dat die woon-
kaffers ontrent die helfte eet -- of misskien sou dit wees
dat die huurkaffers vyf-sesde eet. Dit is moeilik om te se.

Wel, ons kan dan se £60 vir die mielies. Daarvan
eet dan die woonkaffers ontrent £35 waarde op. Kry hal niks
anders nie? --Ja, hul kry vlees ook. Sommige van hul eet ook
vlees en dan kry hul ook melk. Hul kry eenmaal in die week
vlees; ek slag 'n skaap vir hul eenmaal in die week; die skaap
is vir die huurkaffers en ook vir die woonkaffers; vir almal.

Hoeveel is 'n skaap word? --Tien shillings. Ek
slag dit gewoonlik op 'n Saterdag en dan gee ek dit vir hul.
Party maal slag ek dit of anders gee ek dit vir hul om te slag.

MENEER LEROUX VAN NIJKERK: Is daar nog iets anders wat hul kry buite hul gewone loon?--Ek kan nie se nie.

MENEER LOCAS: U se dat U tien woonkaffers op u^k plaas het?--Ja, dit is so. Met hul families.

En I reken dat U uit die tien woonkaffers gemiddeld 6 die hele jaar deur aan die werk het?--Ja, dit is so.

En as U 6 kaffers sou het in plaas van die 10 woonkaffers, sou die 6 diesselfde werk kan doen as die 10 woonkaffers?-- Ja, as hal gereeld opda, dan kan hul dit maklik doen; maar dit is natuurlik die groot kwessie-- sal hul gereeld opda? Hul doen dit meestal nie.

VOORSLITTER: Daag die huurkaffers gereeld op?--Ja, behalwe as hul siek word of iets van die aard.

MENEER MOSTERT: U is nou tevrede dat U dit self na-gegaan het dat onder die omstandighede dit nie vir boere betaal nie om woonkaffers aan te hou as hul huurkaffers kan kry?-- As ek huur kaffers sou kan kry dan sou ek nie woonkaffers aanhou nie. Maar daar is altyd werk wat gedaan moet word, soos watervoer skoon mansk, en ander dinge wat altyd op 'n boerdery moet gedaan word; en as mens die huurkaffers mees nodig het, dan kan hy hul nie kry nie.

Betaal U boerdery U onder die teenswoordige omstandighede?--Ja, omdat ek op groot skaal boer, maar as dit nie so was, dan sou dit heelmaal hopeloos wees.

Dit betaal beter as 'n klein boerdery?-- Ja, seker.

Wat boer U?--Graan en tabak.

En as U 'n mielie boer sou wees?--Dan sou ek bankroet gespeel het. Dit sou seker so gewees het onder die teenswoordige omstandighede met die prysie op die markt.

Dit is nie 'n mielie distrik nie?--Nee, dit is 'n graan distrik. Koring.

MENEER LEROUX VAN NIEKERK: U is daarom een van die grootste boere hier in die distrik?--Ja, ek denk so.

Die arm klasse boere kan nie die terme vir die kaffer gee nie wat hul wil he?--Nee, hul kan dit nooit nie.

Die posisie van die kaffer hier in die distrik hang baie af van die posisie van die bantu?--Dit is so.

Is daar baie gevalle waar kaffers van die een boer wegtrek om by 'n ander boer te gaan werk?--Ja, tydje gelede was daar baie kaffers wat van die een na die ander boer getrek het. As hul kwaad word vir die bantu dan trek hul van die een na die ander. Daar was 'n organisasie gevorm om dit teen te gaan, maar dit het kort tydjie bestaan en toen is dit oorboord gegooi.

VOORSITTER: Wat soort van organisasie was dit dan gewees?--Dit was 'n organisasie van boere gewees en hul het ooreen gekom dat die een nie die ander se volk sal vat.

Bestaan die organisasie nog?--Nee, dit het in duige geval. Dit het nie lang bestaan nie.

MENEER LEROUX VAN NIEKERK: Is daar nog ekonomiese druk sodat die boer versigtig moet wees hoe hy sy werkvolk sal behandel?--Ja, daar was 'n tyd gelede toe baie van die kaffers na die myne getrek het. Toen het daar baie werkvolk gekom van Nyassaland en toen het die kaffers weer terug gekom om op die plese te kom werk.

VOORSITTER: Op die oomblik is die posisie beter nie/ nie as wat dit gewees was?--Ja, op die oomblik is dit so.

MENEER LEROUX VAN NIEKERK: Het die Nyassaland kaffer die posisie verlig?--Ja, hul het dit baie verlig.

MENEER MOSTERT: Sou dit wenselik wees as die Regering die Nyassaland kaffers weer sou laat kom?--Ja, onder

die teenswoordige omstandighede sou dit baje wenselik wees. Ons ly hier baje deur die luiheid van ons werkvolk. As hul kos het wil hul glad nie kom werk nie.

Hoe werk die Nyasaland boys?—Nee, hul werk seker baje goed; hul werk beter as die plaaslike kaffers. Ek het een gehad wat vir twee maande by my gewerk het en ek was baje tevreden met sy werk; hy het goed gewerk.

U ken seker al die boere in die omstreke?—Ja, ek meen dat ek hul meer of min almal ken.

Sou U se dat U distrik 'n ryk of 'n arm distrik is?— Dit is nie ryk nie en nie arm nie.

Nou die gemiddelde boer in hier die distrik, kan U so, hou hul oor die algemeen elk 126 stuk groot en klein vee aan?—Nee, hul het dit seker nie— nie oor die algemeen gespreek nie. Daar is wat dit het, natuurlik, maar daar is baje meer wat nie soveel het nie.

Dan het die kaffer meer as die witman?—Ek meen so.

VOORSHUTTER: Dit is nie 'n vee distrik nie?— Wel, gedeeltelik is dit 'n skaap distrik en gedeeltelik samo.

MEKKER MORTKERT: Sou 'n boer gemiddeld 72 stuk vee het in hierdie distrik?— Nee, ek geloo nie.

Want die gemiddelde wat ons uitgereken het is 72 per stuk?—Ek kan nie se nie wat dit is.

Wat sou die boere hier gemiddeld het?— Dit is moeilik om so maar so te se, maar ek meen omtrent 40 elk.

MEKKER LUGAS: Veertig groot en klein?—Ja. Die meeste in die noordelike kant van die distrik het net 'n span osse en moontlik drie of vier melk koeie.

VOORSHUTTER: En daar hou nie veel skape aan nie?— Nee, die meeste boere het nie die vermoë om dit te doen, hul is nie welgestelde boere nie in die distrik. Dit is natuurlik net in die algemeen wat ek nou praat.

Hoe kom hul dan aan hul plaas?--Dis moeilik om te se. Daar is natuurlik baie wat gesoer het.

Hoe kom die borsre hier aan hul vlees as hul nie vee het nie?--Wel, sommige slag miskien 'n skaap of 'n vark; of hul koop miskien 'n stuk vlees of hul skiet nou en dan.

DR. FOURIE: Is daar geleentheid vir onderwys op u plaas?--Ja, daar is 'n kerk en 'n skool omstreng 2 myl van my af. Dit is waar hul gaan.

Nou in die algemeen is die vraag van die kaffers vir meer grond in die lokasies en in die reserves waar hul kan trek, waar hul bier kan drink en kan verkoop----- is nie die rede daarvan nie soseer die ekonomiese druk nie as die luiheid van die naturelle; in die lokasie is dit nie hy nie wat werk, maar die meide?--Ja, ek sou meen dat dit die grootste rede is waarom hul lyk om lokasie toe te trek.

VOORSITTER: Is U bekend met Sekukuniland?--Ek is.

As 'n praktiese boer, beskou U dat die land die bevolking kan dra wat daar nou is?--Dit hang af van baie omstandighede. As daar voldoende veen is sou die lokasie die helfte kleiner kan wees as wat dit nou is.

Maar onder die omstandighede wat daar nou is, meen U dat dit groot genoeg is?--Ja, dit is heelmaal voldoende.

Op die manier waarop hul vandag boer, kan hul die bevolking dra wat hul nou daar het?--Ja, saker.

Op die oomblik gaan daar 'n groot hoeveelheid van al die mannelike bevolking uit om te werk; kan U se, waaron gaan hul uit om te werk?--Dit is min of meer die jong kaffers wat uitgaan om te werk. Ek het gister nog op Germiston gesien hoe baie van die kaffers van hier uit die myne uitgekom het. Elkeen het 'n suitcase met baie mooi klere. Dit is hoe kom gaan hul uit om te werk; hul wil geld verdien om

mooi klere en sulke dinge te kan koop.

U meen daar sou voedsel genoeg wees om te lewe soos die kaffer vandag leef?--Ja, ek meen so; seker.

DR. FOURIE: Hoeveel kinders is daar gemiddeld in die skool?--Ek denk daar is gemiddeld tusse 30 en 40.

Is dit 'n naturel wat onderwys gee?-- Ja, dit is.

Is dit 'n Goovernemente skool?--Nee, dit is 'n Sendings Skool van die Berlynse Sendings Genootskap.

MENEER LEROUX VAN NIJKERK: As kaffers van U wegloop gaan hul dan sendings stasie toe om skool te gaan?-- Nee, ek geloo nie. Hul gaan dorp toe. Ek kan nie se nie of hul hier skool gaan. Ek moet se ek het die klein kaffertjies nou heelmaal opgegee; dit was onmoontlik om met hul aan te gaan.

Wat was die oorsaak?-- Ek denk dit was die aantrekkingskrag van die dorpe. Hul is nie gewillig nie om die baas se vee op te pas en hul trek eenvoudig weg.

Watter beloning het hul gekry om die baas se vee op te pas?-- Die jong kaffers wat by my gewerk het, het ek kom en klere gege.

DR. FOURIE: Ken U baje van die naturelle hier rondom?-- Ja, ek meen dat ek baje van hul ken.

Kan U se of U opgemerk het dat die stam verband baje los word, of heg hul nog aan hul ou gewoontes?-- Ja, min of meer-- maar hul heg nog aan ou gewoontes. Dit is virnameelik die oues wat nog aan ou gewoontes heg.

En die jong kaffers?--Nee, hul is heelmaal anders.

MENEER LEROUX VAN NIJKERK: In ander distrikte het hul die drie maande werk stelsel vir woonkaffers. As hul dan wil weggaan dan maak die boere 'n aanbod vir hul van £1.10.0. of £2, of anders kry hul 'n pas. Bestaan daardie stelsel

hier ook?--Nee, nie by my nie.

VOORSTEER: Bestaan dit nog in die d' strik?--Ja, daar is verskillende boere wat volk aanhou wat drie maande werk. Die volk werk dan net drie maande. Menseer de Souza het twee of drie place waar baje volk werk.

Werk die witmense ook op die droog place?--Nee.

MENEER LEROUX VAN NIEKERK: Sbu u eie volk nie daardie sisteem verkies nie?--Nee, hul sou dit nooit nie doen nie.

Dit is tog tot sy voordeel?--Dan sou ek ander geels moet tref; ek sou dan nie land vir hul onder water kan gee nie.

Omtrent die gronde onder water; hul saai net mielies op daar die gronde?--Ja, dit is alles wat hul daar saai.

Word die grond vir hul apart gehou?--Ja.

Kan hul die mielies daar net lei?--Ja; die kwessie bestaan dat ek gebruik die water feitlik in die winter en hul in die somer. Ek lei net my vrugte bome nat, verder het hul die twee strome heelmaal vry.

Dit is goeie grond?--Ja, die grond is baje goed.

Wat kry hul per akker daar?--Ek het dit nie uitgerekken nie. Ek kan U dit se, ek het self 250 sakke gekry van 3½ morge grond. Ek het dit van jaar gekry.

VOORSTEER: Is dit af gemete morge?--Ja.

MENEER LEROUX VAN NIEKERK: Maar dit is daarom maar buitegewoon, is dit nie?--Ja, ek het lucern op die grond gehad en toen het ek dit met phosphate geplant.

Gebruik die kaffers nou mis?--Nee; maar dit is heelmaal nuwe grond.

Plant hul behoorlik?--Party van my planters gebruik selfs planters. Maar hul geloo meer aan saai. Ek kyk daarna.

Werk hul soos U doen?--Ja.

Is die lande mooi skoon?--Ja, hul moet hul lande goed skoon maak.

MENKER MOESTER: U so U het 250 sakke gekry op 3½ morgs grond?--Ja.

Is dit 'n opgemete stuk?--Ja, 'n volle stuk.

Dit is oor 60 sakke per morg?--Ja, dit was 'n rekord oos gewees; dit was buitegewoon goed.

Ja, dit was uit stekend goed?--Ja, ek meen so.

VOORSITTER: Ek is nie seker nie of U my vraag oor Sekukuniland goed verstaan het. Wat ek wil weet is dit-- of die kaffers met die toestand wat daar is en die manier waarop die kaffers landbou uitoeft, of die land daardie kaffers kan draag?--Nee, onder die omstandighede kan die land dit nie doen nie; hul verbeter hul boudery en hul land nie. Ek doen my best met my kaffers om dit te verbeter. Ek het hul land vir hul geploeg, en diep geploeg waar die stompe uit is, en dit is 60 persent beter as anders. Onder die omstandighede wat nou in Sekukuniland bestaan, het hul nie genoeg land nie.

Wat hul nog nodig het is beter landbou metodes?--Ja.

GEORG THEOPHILUS FRIEDRICH SCHWELLNUS (OPGEROEP EN ONDERVRA)

VOORSITTER: U is 'n Sendeling van die Berlynse Sendings Genootskap?-- Ja, ik is.

U kom tamelijk veel in aanraking met die uitwerking van die Pas Stelsel; kan U vir ons U opinie gee?--Ek reken dat die pas stelsel soos dit nou is en soos dit uitwerk amper vir die naturel onder Krygswet set. Ons het self ondervind hoe swaar die Krygswet is. As 'n man 'n paar tree wil loop, moet hy 'n pas dra. Ek woon 'n paar myl buite die dorp uit en onder 'n skikking wat getref is, het ek die reg ontvang om vir naturelle spesiale passe te gee. Al die naturelle wat op die ~~die~~ Kompanies' gronde daar woon kom

by my aan om passe the vra; die Kompanie het vir my gevra om die naturelle met passe te help. Ek wil nie hier praat nie oor my eie ongerief; as hul hier kom om getuenis af te le, moet ek vir hul passe uitskryf; as hul dorp toe wil gaan of hul wil iets anders doen, hul kom altyd by my vir passe en ek moet honderde passe uitskryf. Daar gaan nie 'n enkel dag virby nie wat ek nie 'n pas moet uitskryf; 'n man wil na 'n aane grensende plaas gaan; as hy strikt is en nie in gevaar wil kom nie, dan moet hy 'n pas dra; en ek meen dit is verskriklik ongeriefelik. Ek het nie altyd dadelik tyd en miskien moet hul 'n uur wag voordat ek dit voor hul kan doen; dit is vir die volk self 'n groot las en ek meen daar behoor iets gedoen te word om die posiesie makliker te maak. Maar om die pas heelmaal af te skaf, daarvir geloo ek is die tyd nog nie ryp nie. Dit is verstaanbaar dat die volk self daarop teen is om passe te moet dra, maar ek meen dat die beste politiek sal wees om versigtig te werk te gaan en om te sien wat die beste is wat gedoen kan word. Ek het lang daar gewoon en ek ken baie van die volk wat vertroubaar is. Hoe sal dit wees as mulke ou vertroubare naturelle miskien 'n jaarlikse pas sou kan kry? 'n pas wat miskien vir die distrik of vir die Provinsie geldig sou wees, sodat hul hul daar vry sou kan beweeg. Ek reken so'n pas kan miskien aanbeval word deur die grond eienaar en op aanbeveling van die grond eienaar sou dit deur die bevoegde persoon kan uitgege word. 'n Boer wat by voorbeeld ses families op sy plaas het, hy ken sy volk goed; hy weet wie van die mans daar vertroubaar is, en op aanbeveling van die eienaar sou die Naturelle Kommissaris dan in staat wees vir so'n man 'n pas te gee. Dit kan miskien 'n provinsiale pas wees, miskien vir drie jaar, en in

drie jaar tyd kan hul dit uitbrei en kan hul dit 'n permanente pas maak. Maar ek stem toe dat dit onmoontlik is om die pas heelmaal te laat verval; dit sou verkeerd wees. Ek geloo nie dat die tyd al ryp is om dit te doen.

U sou aan seker mense die reg gee om / naturelle aan te beveel vir so'n permanente pas?—Ja; en ek geloo dat dit ook vir die opvoeding van die naturel goed sal wees. Hy sal self-respek kry, en dit sal hom aanmoedig om hom goed te gedra sodat hy die uitsondering kan verdien.

Aan wie sou U die reg gee om die aanbeveling te maak?—As ons die grond eienaar die reg gee dan sal ons nie veel teenstand teen die voorstel kry nie. Dit is wat my opinie is; maar as U dit aan iemand anders as die grond/eienaar sou oorlaat, dan is ek bang dat daar baje teenstand sou kom. Maar daar is dan ook die kompanies plase, en dit is einlik waas ons moeilikhede kan verwag. Daar sal ook iemand moet wees wat vandaar die aanbeveling sal kan maak; maar onder die boer bevolking sal daar baje wees wat daar voor sal wees om die goeie volk die vergunning te gee.

Maar in die geval van die Kompanies gronde, is die hoofde van die Kompanies tog al gemeen onbekend met die karakter van die volk wat op hul plase woon?—Ja, dit is so, maar as hy nou sy volk die reg gee om sonder sy toestemming werk te gaan soek..... Of die polisie kantore weet hul wat die karakters van die volk op daardie plase is; die polisie ken hulle en hul weet of die man dief is of skelm.

Daar is aanbeveel dat in die algemeen die spesiale pas moet afgeskaf word, met drie uitsonderings --- die een vir naturelle wat agter 9 uur uit is, die tweede vir naturelle wat vee dryf van die ene plek na die ander en die derde in arbeids distrikte; in daar die drie gevalle moet hul spesiale

passee dra?--Weet U, ek geloo dat dit net aan 'n klein persentage van die volk vergunning gee.

Hier in 'n distrik soos Lydenburg sou dit beteken dat hul almaal die vergunning sou kry?--Behalwe wanneer hul na 9 uur in die nag op straat wil wees; maar daarteen sou niemand beswaar maak nie, wat ek kan sien.

Hoe sou die publiek daarop reageer?--Wel, ek geloo nie dat hul ten gunste daarvan sou wees; 'n man op 'n plaas wil ists weet van die beweging van sy plass volke. Die grootste moeilikheid sal ons onder die boere bevolking kry.

Die boere wil dit alleen toeken aan die volk waarin hul volle vertroue het?--Ja, en die groot ding sal wees dat die volk die volle vertroue sal wil kry.

DR. ROBERTS: Do you think that the receipt for the poll tax might be taken as a pass right through the country?--Yes, that could be done; I cannot see much objection to it myself, but I am afraid that it will meet with a lot of opposition among the farmers; there will be quite a lot of opposition if the pass is abolished.

But do you think from your knowledge of them that the natives themselves will be in favour of that?--Yes, I certainly think that they would be in favour of that suggestion.

So that it means that there is a difference of outlook. The farmer would want to have the old pass law, but the native would not, is that so?--I think they would be satisfied with a yearly pass; they will be satisfied for the first time. Ek stel dit net voor as 'n tydelike modus vivendi totdat die publiek sal ryp wees vir wat Dr. Roberts hier net nou het voorgestel.

MENEER LEROUX VAN NIEKERK: Net 'n tydelike plan?--Ja, net vir die voorlopige tyd.

DR. ROBERTS: But making them have their tax receipt as a pass would have a double effect; they would pay more taxes?--Yes, I suppose they would pay regularly; they would see to it that they got their pass as early as possible.

Then it would be a yearly pass?--Yes, quite so.

Their pass would be their tax receipt?--They would have their poll tax receipt beside that instead of a special pass, a yearly pass which would allow them to travel around the district or through the various kraals.

That would not help the poll tax; but if you were to use the poll tax receipt as their special pass, it would mean that you would get more revenue in?--No, I do not think so. You will not get more revenue in, because if they go and ask for a pass, you must first sign the number of their poll tax receipt on that pass. That is the position to-day. If you give a boy a special pass to-day, you must first of all put on that special pass the number of his poll tax.

CHAIRMAN: In actual practice is that done?--No, it would mean too much trouble. As a rule I just make a stroke; I have not got the time to look after his poll tax receipt.

DR. ROBERTS: You do not think it will be a help?--No, it will not help towards making them pay regularly.

MR. LUCAS: In this district what are the farmers' objections to a scheme such as Dr. Roberts referred to?--I am afraid that they will think that they will not have any control over the natives.

DR. ROBERTS: Are not we striving for free labour; that is to say that a boy comes and gives his labour freely; is not that what we are making for in the future?--Yes, that is so.

CHAIRMAN: I take it that your point is that it will be easier to break labour contracts?--Ja; mag ek nog iets se oor die werkvolk. Hier in die distrik is omrent 50 persent

van die naturelle op die kompanie se gronde en 50 persent is op boere place. U het self gehoor dat daar onder die naturelle op boere place groot ontevredenheid heers. Dit kan miskien logies verklaar word, maar as ons vir hul vra wat hul moeilikheid is dan se hul "nee, ons sal nie se nie ons het ons moeilikhede, maar ons sal nie se nie". Maar daar is moeilikhede en ek geloo die Regering moet iets doen om die moeilikheid te verminder. Die moeilikheid op place is soos 'n gelade geweer; dit kan een dag ontploff, en as daar naturelle agitators rond kom, dan wat dit nie baje vir die agitators om meer ontevredenheid te verwek en as die agitasie eenmaal aan die gang is dan kan die moeilikhede baje gevaaerlik word. Ek geloo nie dat dit baje moeilik sou wees om die moeilikhede wat nou bestaan uit die pad te ruim. Dit is my opinie. Maar ons moet oppas dat die klein moeilikhede wat nou bestaan nie deur die agitators tot groot moeilikhede verwek word. So ver as ons weet moet elke jong wat werk in die stede 'n kontrak het, en die kontrak se hoeveel hy moet betaal word en onder wat kondisies hy moet werk. Ek geloo ons publiek moet opgevoed word en elke werks kontrak, waar dit ook is, moet geskryf word. Daar is miskien land eienaars wat bang sal wees om dit op te skryf; miskien het hul te veel volke. Maar as die kontrakte opgeskreve word, dan sal daar nie die minste rede wees nie waarom die eienaars nie presies sal kan se hoe hul staan met hul volk; op die oomblik is die posisie so dat mense verkeerde impressies kry. Miskien ,as 'n naturel by 'n boer kom en hul maak 'n mondelinge kontrak, dan meen die naturel dat hy op seker voorwaardes aangeneem is, terwyl die boer net iets anders denk; hul is onder verkeerde impressies en dit moet vermy word. Dit is om die rede wat ek se dat daar geskreve ooreenkoms moet wees. Nie boere bevolking is nie daarop teen nie, maar die naturel is

daarop teen- dat kan ek se. Ons Genootskap het baje grond hier. In die begin ,toe ons eers naturelle op ons gronde gekry het, het ons ooreenkoms gehad, maar nou nie meer nie. Ons het ondervind dat die grootste moeilikheid is met die naturel en dit het baje werk en baje moeite gekos om hul te kry om die ooreenkoms te teken. In sommige gevalle, voor dat hul het wil teken, het ons vir hul 'n trekpas moet gee. Nou het ons nie meer die moeilikheid nie. Die kondiesies was dieselfde as wat dit vroeger was, maar hul wou dit nie teken nie. Nou het hul so ver dat die suspisie is nou weg. Ek reken dit moet verpligtend gemaak word en elke man moet op skrift set watter regte en voorregte 'n naturel wat op 'n boere plaas kom sal kry. Die boere mag missien by elkaar kom en 'n bietjie oor die saak praat; hul kan die sienswyse van die naturelle hoor; maar ek meen dat al die boere die sienswyse van die naturelle ken; daar kan dan 'n model kontrak opgetrek word wat later ingevul kan word; en in die kontrak kan bepaal word dat die naturel wat op die plaas kom woon soveel bokke, soveel beeste en soveel skape kan aanhou en die aantal kan blank gelaat word en kan deur elke boer ingevul word met kennis van die naturel. Daar kan ook in die kontrak gesê word "ek betaal jou so veel in die maand, en jy sal soveel grond kry om te bewerk vir jou self" en al die besonderhede kan later ingevul word. Ek, van my vader se kant, kom van 'n boere familie; ons het goedere in Europa en ons het net dieselfde soort van ooreenkoms met ons volk wat op ons please woon. Daar is nie rede nie waarom ons nie dieselfde soort van ooreenkoms hier sou het nie. Ons gee hul soveel en hul doet so veel werk en alles staat op skrif en dit sal einde maak aan al die ontevredenheid en al die agitators wat nou inkom om moeilikheid te verwek sal vind dat daar niks meer vir hul te doen is nie.

Is die skriftelike kontrak in gebruik op al die

gronde van die Berlynse Sendings Genootskap?--Ja, nou het ons dit; vroegwyr was daar maar net los ooreenkoms, maar nou het ons 'n behoorlike skriftelike ooreenkoms.

Met kennis van die stelsel sal die suspisie verdwyn?-- Ja, dit sal verdwyn en daar sal nie meer valse voorstelling van sake wees nie. Die mense sal ook sien wat op die ooreenkoms staan. As mense 'n kontrak met 'n naturel aangaan dat hy 90 dae moet werk, dan sal hy nie 91 dae werk as dit op skrif staan dat hy 90 dae moet werk.

DR. FOURIE: Die posisie is dat daar baje misverstand kom deur die losse stelsel?--Dit is so.

En ons moet versigtig wees met die getuenis wat ons op die kwessie voor ons gehad het?--Ja, ek meen so.

Ons het hier 'n getuie gehad-- Dirk Khana was sy naam; ken U vir hom?-- Ja, ek ken hom goed. Daar die man het by my op my stasie gewoon, maar deur sy optreding en deurdat hy nie agter sy vrou het wil kyk nie en niks vir haar het wil doen nie is hy by my weg.

VOORSITTER: Hy het vir ons gese hy is 'n leier van die naturelle?-- Ja, maar dit is nie so nie. Hul het self vir hom hier gevra "hoe kom se jy dat jy 'n leier van ons is". Hul wil hom nie erken as 'n leier.

DR. FOURIE: Sou U se dat hy 'n agitator is?--Ja.

MENEER MOSTERT: Ek verstaan die naturel is teen die geskrewe kontrak?-- Ja, dit is seker so.

Hy wil nie eens 'n mondelingse kontrak he nie?--Dit is so. Die karakter trek van elke naturel is suspisieus. As die een naturel 'n bietjie bier kry van die ander, dan moet die ander eers daarvan drink om te bewys daar is nie vergif in nie. Kry hul 'n kontrak, hul se "dit is 'n slagger om vir ons te vang". Ek het ons kontrakte en ek se vir

hul "vat dit na die kantoor voordat jul dit teken en vra of daar iets verkeerds in daar die kontrak is; vat dit na die agente en laat hul vir jou se". Maar die heel moeilikheid is dat die naturel se karakter-trek is dat hy suspisieous is.

Blameer U nou meer die boer dat hul nie 'n skriftelike kontrak wil maak nie, of die naturel; is die boer ten gunste van die kontrak?--Ja, hy is meer ten gunste van die kontrak as wat die naturel is.

Maar die naturel is nie ten gunste van die kontrak nie?--Nee, dit is so. Maar ons behoor dit verpligtend te laat maak dat daar 'n skriftelike kontrak sal wees.

Geloo U nie dat as dit verpligtend gemaak sal word dat die boer sy werkvolk sal verlies?--Nee, hy sal nie. Ek geloo dat die naturel dit in die eind sal teken.

DR. ROBERTS: Is not it possible that what we call "suspicion" is not the right word. They do not quite understand what we want; is not that really what you mean to convey to the Commission?--Well, I don't know....

It is not suspicion?-- Well, they are suspicious. Even the husband has suspicion of his wife.

What I am trying to get at is that we may give a wrong impression of the word; it arises more from dislike and that they consider that we are not doing justice to them, whereas what the real cause is, is that they do not understand us. It is lack of knowledge?--No.

We are assuming that all humanity thinks exactly the same way, but as a matter of fact they do not; the native thinks very differently from what we do?--That may be, and possibly it is so. I just want to give an instance to show what I am trying to prove. I had a boy, and he was

feeling ill, as he told me. I felt sorry for him; he wanted to see a doctor, so I lent him a horse to go to the Doctor. Well, on his way to the Doctor he had an accident; he was suspicious that I lent him that horse only so that he should have that accident. He was not suspicious of me for the reason that I was a European; he is just as suspicious of his own people; so that does not enter into the matter.

Surely you would not call that suspicion?— Well, I don't know; perhaps I am not conveying my meaning to you; possibly my English is not too good.

To my way of thinking the native is a very open man, very open in his ways?— No, no, no— certainly not.

MR. LUCAS: How long have you been in this district?— I have been here since the year 1912.

And is that your total time in South Africa?— No, I came to South Africa in 1907.

In the period that you have been here, have you noticed any change in the attitude of the native towards the white man?— Yes, certainly. Weet U, die gevoelens, die rasse gevoelens, die rasse haat elke jaar groter en groter. En ek kan dit nou sien— in die laaste tyd is dit aangewakker deur die kongresse van die I.C.U. en sulke dinge, en ek meen dat hul nou "en bloc" die wit nasies vat as vyande van die swart nasie. Die verstandiges onder die naturelle se "nee, die witmense is vrynde van ons en ons moet hul help; ons moet ons vriende nie vir die kop stuit nie". Die naturell wat bevind is vir die witmense se "ons moet nie hul vriendskap verlies nie"; maar die ander kant word elke dag sterker en sterker; hul word groter en groter, en die gevoel groei onder hul dat die naturelle wat goedgesind is teenoor die witmense ook onder die kategorie van vyande van die baturel behoort te kom.

MENEER MOSTERT: Die vriende van die witmense onder die kaffers word nou ook beskou as vyande?—Ja.

Où vriende van die kaffers, wat altyd as vriende beskou is, word nou as vyande beskou?—Ja.

MR. LUCAS: Now the I.C.U. congresses must have something to work upon; you cannot make satisfied people hate?—In Lydenburg they started with this form of agitation business. Hier het hul as hul originele punt die toestande op die please gevat; en dit skyn vrugbare grond te wees; hul het hier dit witmense op die punte hard aangeval en groot agitasie onder die naturelle op die please verwek.

VOORSITTER: Is dit toe te skrywe aan die groot druk van ekonomiese kondiesies~~of~~ wat noodwendig kom met toenemende bevolking; is dit die aanknopings punt gewees?—Die ekonomiese posisie van die inboorling is ooral treurig en as mens die werk volk op 'n plaas vat en die vergelyk met die volk wat by Major Hunt is, dan geloo ek dat die volk op die please in 'n beter posisie is as die mense in die kaffer reserves. Hul het ekonomies ---- wel miskien het hul 'n beter posisie ----- maar hul kan nie 'n beter lewe maak nie; dis waar die mense in die reserves het miskien meer vee, maar op die please het die mense meer kos. Die groot grief is dat hul nou gebonde is met hul vrou en kinders om op die please te bly.

MENEER MOSTERT: U mean dat op die boer se plaas is hul beter af?—Ja; ek was die laaste jaar by Major Hunt gewees, en die meeste volk daar was nie genoeg gevoed nie, maar op die boere please het hul tenminste genoeg kos.

VOORSITTER: In ander woorde die wereld word nouer met die toenemende bevolking?—Ja, dit is so.

En dit mean groter ekonomiese pressie, en dit word aan die witmense toegeeskryf?—Ja; die witman boer meer intensief; en omdat hy meer werk het en meer volk vir sy

werk nodig het, gee dit groter ontvredenheid.

MR. LUCAS: Does he make the natives work harder now than he did years ago?--Yes, he certainly does.

I want to follow this up. Can you give us a list of what the natives feel are grievances here. Can you give us the grievances, as you know them, of the native in this area; just or unjust grievances?--I think you heard all these grievances, mainly about ~~the~~ farm labour.

Were you here yesterday when that native told us that he had got his trekpass because his two sons had run away?--Yes, I heard him give you that information.

Do you happen to know that particular case?--No, I do not know that particular one, but I know of hundreds who state just the same kind of thing.

Did he state the facts correctly as you know them in those other cases?--I think that he did not give the true reason. He gave a reason, but not the true one.

Can you tell us what is the right reason?--I do not believe that he got his trekpass because his two sons had run away; that was not the real reason.

CHAIRMAN: So long as he could work himself?--There is another reason, probably, but he mentioned this particular one to the Commission; there is another reason, but that one he will not put before you.

Die land word nou ooral nouer; alles word nou noodwendig beperk; skryf die naturel dit toe aan die kwaade willigheid van die witman?--Nee, ek sal dit nie se nie; toen ek hier gekom het was dit posisie anders gewees. Ons het veel opposisie gekry, selfs met sendings werk, maar naarmate ons meer met die boere in aanraking gekom het, het ons meer ondersteuning gekry, en ek voel dit word altyd

beter. . Die gevoelens was vroeger heelmaal anders.

Ja, U praat nou oor die gevoelens van die boere teenoor die sendings werk; maar wat ek wil weet, is of die kaffers die feit dat hul in alle opsigte meer beperk is toeskryf aan die kwaadwilligheid van die witman?—Nee; die kaffer werk nou meer as wat hy vroeger gedoen het.

Blameer die ~~badlike~~ kaffer die witman?—Ja.

Omdat hy harder moet werk?— Ja.

Hy blameer nie die feit nie dat die grond nie soveel kan dra nie; hy blameer nie die feit nie dat daar meer beperkings is as wat daar vroeger was?—Nee.

MR. LUCAS: Do you think the position economically is worse than it was when you came here?—No, I should imagine that it is just the same as it was in those olden days; but there are other influences at work.

VOORSITTER: Is dit nou moeiliker om 'n lewe hier te maak as wat dit in 1907 was -- vir die witman?— Ek kan nie se nie; maar dit kan ek wel se; die kaffer kry elke jaar meer en meer behoeftes; [“] jong op 'n plaas wil tee en koffie en sulke dinge en hy wil 'n hemp dra; maar in die reserve daar weet hy nie van tee en koffie nie. Sy behoeftes word groter; en natuurlik die skaarste gevoel hy ook.

Die wereld word vir hom swaarder omdat hy meer leer geniet het, van meer dinge leer geniet het?—Ja, dit is so, en sy behoeftes het groter geword naarmate hy van meer dinge leer geniet het.

MR. LUCAS: The ~~next~~ question I put to you is about the relations between white and black. Have you noticed any change in the attitude of the native, any change in his trust of the Government?— No, I cannot say that.

Do they, as far as you know, trust the Government

to work in their interests?--Yes, I think so.

But as far as the mass are concerned, do you find any unfavourable change there, so far as you can see?--Yes, there is an unfavourable change, I am afraid.

DR. ROBERTS: Not towards the missionaries?--Yes, towards all. I have been a friend of theirs, and I find a change; there is no doubt about that.

We have had natives here who were not friendly disposed towards the missions?--They just mentioned these points, but the real points were that they wanted to be free from white supervision; that was at the back of it all.

Is that part of this general agitation of which you were speaking?--Yes, they want to be free of white supervision; that is what they are after.

Is it too late to get back to the friendly attitude?--No, certainly not; it is not too late.

What steps should be taken to achieve that?--It is difficult to say off hand what could be done.

I mean the general attitude of the natives; there are a large number who look upon the white men as their enemies is not that so?-- If one sees conditions here in South Africa, there are few people, comparatively speaking who realise what the position is.... die inboorling wil gehelp word om homself ekonomies op te hef. Daar is maar min mense hier wat die voordeel daarvan sien; want wat nou eientlik gedaan is, is deur sendings werk gedaan; sodra as die imboorlinge sal sien dat hier in Suid Afrika mense is wat moreel, ekonomies en sosiaal hul wil ophef ,en wil sien dat hul beter & bekwamer mense sal word, dan sal die suspisie heelmaal wegval; daarvan is ek oortuig.

DR. FOURIE: Kan U merk onder die jongere geslag

dat hul meer uit is vir die voordeel van die naturel as van onderwys, kristelike onderwys; hul wil weg van die kristelike onderwys?--Ja, hul wil net vry wees van kontrole.

Dit is waar my op uit is?--Ja.

En hul meen dat die kontrole in die sendings skole te groot is en te hard is?--Ja, dit is die ding. Maar die agitasie is nie soos onder die kapteins en onder die mense self as wat dit onder die onderwyzers is.

Die onderwyzers denk dat as daar 'n skool is sonder kontrole dan kan hul doen en laat soos hul wil?--Ja.

Hy is die man by wie die stam bewusst-syn verdwyn het?-- Ja, dit is ongelukkig so.

VOORSITTER: Is die beswaar van die onderwyzers nie toe te skrywe nie aan die gedagte dat die Regering hul beter sal betaal?-- Ek het onder my 80 skole en daarvan het twee dosyn-- min of meer -- Regerings subsidie. Die onderwyzers van die Regering word beter betaal, maar hul is ook beter gekwalifiseer. Dit is die slegter elemente wat nie supervisie wil he nie.

U geloo nie dat die begeerte vir hoër lone daarin 'n groot rol speel?-- Nee, ek geloo dit nie.

MR. LUCAS: I am not quite clear that the last answer which you gave me fitted in with what I understood you to say before. Some of the teachers are the leaders in this dissatisfaction?-- That is so.

Is there in your opinion any serious justification for the dissatisfaction which exists?-- Dit is wat die posiesie is; dit is jammer dat Dick, Tom en Harry maar sendelings kan wees as hul wil; net soos 'n tandarts behoor hul 'n sertifikaat te he. Baje van my vrinde is bang om vir my 'n sendeling te noem; hul vermy dit. Ek geloo dat

daar baje sendelings is wat die "psyche" ~~oortogtbaar~~ van die inboorling nie ken nie en die gevolg daarvan is gewees dat die inboorling meen dat hy nie reg behandel word nie; hul kry 'n gevoelen van onreg en die gevoelens groei en groei, en baje van ons moeilikhede is daaraan toe te skryf.

So you say that there is no justification for this dissatisfaction?--In gevalle waar die inboorling sleg behandel is, is daar rede voor die ontevredenheid.

MENEER LEROUX VAN NIEKERK: As daar nou 'n skool moet gestig word in 'n lokasie, en die skool staan onder U toesig, dan het U die reg om die onderwyser te ontslaan as hy hom verkeerd gedraag?--Ja, seker.

Maar as hy onder die Regering kom, dan staan hy onder die Inspekteur?--Dit is so.

En die inspekteur kan hom nie meer as eenmaal in die jaar sien?--Ja, dit is wat hul wil hou.

Die inspekteur weet niks af van my gedrag nie; hy weet net alleen van ~~die~~ werk?-- Dit is heelmaal waar.

En die onderwyser wil los wees van die sendeling is dit nie so nie?--Ja, hy wil los van kontrole.

Die Inspekteur kan hom nie bekommer oor die gedrag van die onderwyser; hy kom net eenmaal in die jaar en alles waarvan hy afweet is wat hy sien as hy daar kom--en dit is wat die onderwyser wil he?-- Ja, hy wil los wees.

Die inspekteur kan nie so gou agter dinge kom as daar iets verkeerd is met sy gedrag?--Ja, dit is so.

MR. LUCAS: Is that the cause of the dissatisfaction which I gather from you is in existence?--Yes; ons is nie daarop teen, dat hul na hul besnydenis skool sal gaan. Maar die meeste objeksie wat hul het is hier; die kaffer kapteins het 'n sisteem dat die klein meisies /

en die kaffer jongetjies moet werk voordat hul na die besnydenis skool gaan. Hul moet die werk doen voordat hul na die skool toe gaan, en as die kinders nie na die skool kan gaan, dan sal die kaffer kapteins nie die werk van daar die kinders kry nie. Daar is baje mense wat die houding op neem "jy kan skool toe gaan, maar jy kan nie daar die werk gaan doen nie vir die kaffer kapteins". Dit is waar al die moeilikheid inkom.

DR. FOURIE: En wat omtrent lobola-- is U teen daardie gewoonte dat daar lobola betaal word?-- Nee, ons is nie daarop teen nie; ons se "jul kan lobola betaal", maar ons waak net dat daar nie uitspatting sal gebeur nie. Daar is groot geleentheid vir uitspatting en daar is ons op teen. Maar anders het ons nie besware nie.

MR. LUCAS: Do you know anything about the origin and the causes of the Amalaita system?--I just know about the amalaitas, but that is all.

You do not know how they came into being, do you?--No, we have no amalaitas in this district.

VOORSITTER: Is daarnog ander punte wat U voor ons wil le?--Ja, ek wil nog graag dit se. Ek wil nog graag iets oor die gesondheids toestand van die naturelle praat. U was by die hospitaal gewees, maar U het nie die Dokter daar gesien nie. Ek weet wat die posisie is as die dokter by een van ons stasies kom in die Middelburg distrik. As hy daar kom, dan kom hy net eenmaal in die week en dan kry hy van 150 tot 200 pasiente wat daar by hom kom om sy hulp te soek. Ek geloo dat die gesondheids toestand van die inboorlinge nie van die beste is nie.

Is daar baje siektes?-- Ja, in die eerste plase, die kinder sterfste onder hul is groot. Ek ken vrouens

daar wat ses kinders het, daar is ander vrouens wat sewe ~~kinder~~ kinders het -- net twee van hul het gegroei. Hul het lelike siektes, meest onsedelike siektes. Die 20° wat na die dokter gaan is maar net 'n klein persentage van die werkelike nommers in die plek wat siek is en wat behoor behandeling te kry. Dit is baje ernstig. Dit is daar die soort van siektes van onder die swart mense raas en wat baje ernstig is.

VOORSITTER: U bedoel veneeriese siektes?--Ja, en dan is daar nog ander siektes ook, soos malaria. Ek wil net een geval noem om te wys hoe ernstig die siekte is. Hieronder was 'n plaas gekoopdeur die Bos Department en die volk wat daar was het moet trek; daar was ongeveer 200 families gewees -- nee, 120 families. Hul het in die dieretuin ingetrok. Ek het die volk daar gaan sien. Toen die reentyd gekom het, het uit daar die mense -- daar was miskien alles te saam 50° van hul gewees -- 50 gesterf aan koorts. Ek het die kwessie hier voor die kommissie gebring met die hoop dat daar miskien iets gedaan kan word om die mense daar uit die dieretuin uit te help; miskien kan daar helpers gestuur word om berbdande te maak, miskien kan daar op andere maniere hulp aan hul verleent word.

MR. LUCAS: Do you mean that nurses should be sent?--Ja, as dit gedaan kan word. Vrouelike nurses kan daar nie so baje help nie, maar dit sou meer nuttig wees as ons daar manne sou kan stuur wat sou kan help om die mense beter te maak; daar behoor mense te wees om die volk daar te ondersteun, om verbande te maak, waar dit nodig is en om kwiniene uit te deel.

Is dit baje arm mense?--Ja, hul het niks nie, hul het maar net die dieretuin ingetrok en nou weet hul nie wat hul kan maak. Dan wil ek nog iets se. Majoor Hunt het

hier vir U vertel hy het omtrent £5,000 en hy het iets gevat vir opvoedings doeleinde vir die inboorlinge, maar die Onderwys Departement het daardie voorstel verworp en hul het gesê dat daar die werk om die naturelle op te voed werk is vir die Unie of vir die Provinsie. Nou die Unie en die Provinsie betaal net die salaris van die onderwysers en hul betaal vir die uitruating van die skole. Nou dit nie moontlik wees as ons £1,000 vir onderwys doeleindes kan kry sodat die geld bestee kan word om skole te bou. Ons sou op die manier die naturelle baje nuttig kan help.

Maar is dit nie iets wat deur die Regering gedoen word en wat hul vir Major Hunt gesê het dat hy nie kan doen nie?--Nee, daar is baje dinge wat die Unie nie doen nie. Die geld sou baje nuttig kan bestee word. Daar is mense wat baje graag 'n "tribal" skool wil bou en as dit gedoen kan word sou dit van die grootste nut wees.

Doet hul dit nie self...?--Die mense sou die stene kan brand en hul sou al die ander materiale self kan aanbring maar die geld sou kan gebruik word om die nodige werk te doen. Ek sal baje dankbaar wees as die Kommissie in daardie opsig sou kan help, want daar is groot behoeftes om skole van die aard te kry. Majoor Hunt het geprobeer om iets te doen, maar die Provinsie het hom nie toegestaan om dit te doen, miskien kan die Kommissie ons hier help.

DIE KOMMISSIE HET TOT DIE VOLGENDE DAG
VERDAAG.

hier vir U vertel hy het omtrent £5,000 en hy het iets gevat vir opvoedings doeleinde vir die inboorlinge, maar die Onderwys Departement het daardie voorstel verworp en hul het gese dat daar die werk om die naturelle op te voed werk is vir die Unie of vir die Provinsie. Nou die Unie en die Provinsie betaal net die salarisse van die onderwysers en hul betaal vir die uitruating van die skole. Nou dit nie moontlik wees as ons £1,000 vir onderwys doeleindes kan kry sodat die geld bestee kan word om skole te bou. Ons sou op die manier die naturelle baje nuttig kan help.

Maar is dit nie iets wat deur die Regering gedoen word en wat hul vir Major Hunt gese het dat hy nie kan doen nie?--Nee, daar is baje dinge wat die Unie nie doen nie. Die geld sou baje nuttig kan bestee word. Daar is mense wat baje graag 'n "tribal" skool wil bou en as dit gedoen kan word sou dit van die grootste nut wees.

Doet hul dit nie self...?--Die mense sou die stene kan brand en hul sou al die andere materiale self kan aanbring maar die geld sou kan gebruik word om die nodige werk te doen. Ek sal baje dankbaar wees as die Kommissie in daardie opsig sou kan help, want daar is groot behoeftes om skole van die aard te kry. Majoor Hunt het geprobeer om iets te doen, maar die Provinsie het hom nie toegestaan om dit te doen, miskien kan die Kommissie ons hier help.

DIE KOMMISSIE HET TOT DIE VOLGENDE DAG
VERDAAG.
